

Nederlands
Jeugdinstituut

De waarde van de pedagogische basis

Literatuuronderzoek

April 2023 | Bram van den Berg, Afke Donker en Thijs Tuenter

Inhoudsopgave

1	De waarde van de pedagogische basis bepalen: waarom en hoe?.....	3
	De betekenis van de pedagogische basis	3
	Nota bene: het verschil met preventie.....	4
	Onderzoeksvraag	4
	Methodologie	5
	Kritische noten vooraf	5
2	De effecten van investeringen in de pedagogische basis.....	7
	Sterke wijken dragen bij aan de ontwikkeling van kinderen en jongeren	7
	Ouders ondersteunen bij het opvoeden heeft een positief effect op de	7
	ontwikkeling	7
	Investeren in een breed schoolaanbod helpt kinderen vooruit	10
	Hoe eerder het investeren in kinderen begint, hoe meer het oplevert	10
	Investeren in vrije tijdsbesteding voor kinderen loont.....	11
	Jongerenwerk en sociaal werk verhogen de sociale cohesie en verlagen	13
	kosten voor duurdere ondersteuning.....	13
	Mentorprogramma's in het onderwijs leveren kinderen en jongeren	13
	meer op dan ze kosten	13
3	Conclusies over de waarde van de pedagogische basis	15
	Beschermende en versterkende factoren	15
	Een investering in de pedagogische basis levert winst op in veel onderdelen van het leven van kinderen en jongeren	15
	Een investering in de pedagogische basis heeft duurzame waarde gedurende het leven van het kind en jongere	16
	Onderzoek naar het versterken van de hele pedagogische basis is	16
	moeilijk uit te voeren en daardoor minder beschikbaar	16
	Niet alles van waarde is meetbaar en in geld uit te drukken	16
	Er zijn voldoende aanwijzingen om investeringen in de pedagogische	17
	basis ook financieel te rechtvaardigen	17

1 De waarde van de pedagogische basis bepalen: waarom en hoe?

Een stevige pedagogische basis is een belangrijk ingrediënt van een goed functionerend jeugdinstel^{1 2}. Maar verdienen investeringen in de pedagogische basis zichzelf wel terug? Hoe aantrekkelijk is het om te investeren in de pedagogische basis met het oog op de tekorten in de begrotingen van gemeenten? Deze publicatie gaat over de kosteneffectiviteit van investeringen in de pedagogische basis en wat dat voor beleidsmakers kan betekenen.

De betekenis van de pedagogische basis

Wie of wat was belangrijk voor jouw opvoeding? Grote kans dat je denkt aan je ouders of andere opvoeders in je familie of daarbuiten. Of aan die ene leraar op school of die sportcoach die jouw potentie zag, terwijl anderen daar misschien geen oog voor hadden. Het kan ook dat ene vriendje in de buurt zijn geweest met wie je al je zorgen en blijdschap kon delen. En dat sportveldje of speeltuintje, waar je elke dag na school nog even ging spelen met je vrienden in de wijk, was ook belangrijk. Al deze contacten, relaties en leefomgevingen samen, noemen we de pedagogische basis³. We weten inmiddels dat het uitmaakt hoe sterk die pedagogische basis is als fundament om op te groeien en voor het gevoel van verbondenheid; dat iemand zich om je bekommert en dat je je thuis voelt, ook in je wijk en op school.

Tijdens de coronapandemie hebben we gezien wat er gebeurt als een deel van deze ontmoetingen niet meer mogelijk is en leefomgevingen ontoegankelijk worden. Door de maatregelen konden kinderen en jongeren niet naar school, sport of cultuurlessen. Ze mochten niet samen buitenspelen of met hun vrienden afspreken. Dit had duidelijk gevolgen voor hun mentale gezondheid⁴. Gelukkig weten we ook hoe we de leefwereld van kinderen en jongeren kunnen verbeteren zodat ze juist mentaal gezonder worden. Beleid dat hierop gericht is, noemen we 'het versterken van de pedagogische basis'⁵. We weten bijvoorbeeld dat het kinderen en jongeren helpt als ze de kans krijgen om een concrete, betekenisvolle en gewaardeerde bijdrage te leveren aan de gemeenschap waar ze deel van uitmaken. En dat het helpt als ze een constructieve vrijetijdsbesteding hebben en warme, ondersteunende relaties in hun gezin en met andere volwassenen in hun omgeving.

¹ Hoex, J., Vlaardingerbroek, S., Balledux, M., Speetjens, P. en Vink, C. (2022) Opgroeien doe je samen. Bouwen aan een stevige pedagogische basis. Utrecht: Nederlands Jeugdinstuut.

² Van Yperen, T., Van de Maat, A. en Prakken, J. (2019) Het groeiend jeugdzorggebruik; Duiding en aanpak. Utrecht: Nederlands Jeugdinstuut.

³ Hoex, J., Vlaardingerbroek, S., Balledux, M., Speetjens, P. en Vink, C. (2022) Opgroeien doe je samen. Bouwen aan een stevige pedagogische basis. Utrecht: Nederlands Jeugdinstuut.

⁴ Nederlands Jeugdinstuut (2021). Effect van corona op jeugd, gezin en jeugdveld. Een literatuuroverzicht.

⁵ Hoex, J., Vlaardingerbroek, S., Balledux, M., Speetjens, P. en Vink, C. (2022). Opgroeien doe je samen. Bouwen aan een stevige pedagogische basis. Utrecht: Nederlands Jeugdinstuut.

Gemeenten hebben de mogelijkheid om te investeren in een leefomgeving die ontmoeting en ontwikkeling stimuleert. Ze hebben een belangrijke taak in verschillende onderdelen van het leven van kinderen en jongeren, zoals jeugdzorg, preventie, onderwijs, veiligheid, participatie, vrije tijd en de fysieke leefomgeving. De pedagogische basis loopt hier dwars doorheen. Afzonderlijk investeren in de verschillende domeinen zonder te kijken naar de pedagogische basis is water naar de zee dragen. Toch vragen veel gemeenten zich af wat het investeren in de pedagogische basis concreet oplevert. Het verbeteren van de sociale en fysieke omgeving van kinderen en jongeren brengt kosten mee. Dat is een drempel voor beleidsmakers om ervoor te kiezen, zeker omdat er in de jeugdzorg al veel tekorten zijn. Met dit onderzoek willen we beleidsmakers meer inzicht geven in de opbrengsten van investeringen in de pedagogische basis. We brengen hiervoor gegevens uit verschillende onderzoeken naar de pedagogische basis of elementen daarvan samen. Wij proberen er geen business case van te maken, maar willen de kennis over de opbrengsten van investeren in de pedagogische basis op een rij zetten.

Deze publicatie is onderdeel van een serie publicaties van het Nji, samen met:

- [Opgroeien doe je samen | Nederlands Jeugdinstituut \(nji.nl\)](#) over wat de pedagogische basis inhoudt en hoe kinderen en gezinnen er van profiteren.
- [Wegwijzer gemeenten: bouwen aan een pedagogische basis](#)

Nota bene: het verschil met preventie

Het versterken van de pedagogische basis betekent dat je de invloed van beschermende of versterkende factoren in de omgeving van kinderen en jongeren vergroot. Een investering in de pedagogische basis is gericht op de positieve ontwikkeling van alle kinderen en jongeren. Het investeren in bepaalde risicogroepen, of in jongeren die al signalen afgeven dat het niet goed met ze gaat, noemen we preventie. In deze publicatie nemen we geen onderzoeken naar preventieve aanpakken mee. De (kosten)effectiviteit van preventief aanbod hebben we beschreven in *Potentie van preventie*⁶.

Er zijn ook interventies die zowel in de basis, voor alle kinderen, als preventief, voor een bepaalde doelgroep, kunnen worden ingezet. Soms is de grens tussen basisaanbod en preventie dus niet zo scherp. In die gevallen hebben we per onderzoek een afweging gemaakt.

Onderzoeksvraag

Om de kosteneffectiviteit van de pedagogische basis te onderzoeken zouden we het liefst de kosten en baten van twee situaties met elkaar willen vergelijken: een situatie waarin kinderen en jongeren wel met een sterke pedagogische basis opgroeien en een situatie waarin dit voor een vergelijkbare groep niet het geval is. Zo'n vergelijking is niet te maken. Enerzijds omdat er nooit twee vergelijkbare groepen ontstaan, waarvan de ene wél een sterke pedagogische basis kent en de andere niet. Bovendien is zo'n tweedeling ethisch niet te verantwoorden. Anderzijds is het moeilijk

⁶ Driedonks, M. en Kruij, J. (2021). *Potentie van preventie. Over de inzet van effectieve preventie*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

om een concreet onderscheid te maken tussen wat wel of niet een sterke pedagogische basis is. De praktijk is niet zo zwart-wit. Daarnaast is het haast onmogelijk om de precieze kosten en opbrengsten van die pedagogische basis voor bewoners, professionals, organisaties en overheden te meten. Te veel factoren zijn van invloed op de pedagogische basis. Bovendien strekt deze invloed zich uit over een lange termijn en over meerdere domeinen.

De kosteneffectiviteit van de pedagogische basis als geheel kunnen we dus niet onderzoeken, maar elementen ervan wel. Daar richten we ons in deze publicatie dan ook op. Onze onderzoeksvraag is:

- Kunnen we in de literatuur terugzien wat werkt en kosteneffectief is bij het investeren in beschermende of versterkende factoren voor alle kinderen?
- En om welke factoren gaat het dan?

Methodologie

Dat de pedagogische basis gericht is op de omgeving van alle kinderen betekent ook dat het onderzoek wat moeilijker te 'richten' is dan bij preventie. Het is minder duidelijk wat de investeringen precies moeten opleveren en soms ook niet wat je daarvoor precies doet. Het helpt onderzoekers om wat richting aan te brengen zodat duidelijker wordt wat de interventie is en wat die oplevert. In deze inventarisatie richten wij ons op kosteneffectiviteitsstudies en economische evaluaties binnen de zogeheten pedagogische basis. We kijken hiervoor uitsluitend naar studies die:

- een beleidsinterventie, -programma of -aanpak onderzoeken die:
 - een positieve en brede doelstelling hebben, niet alleen gericht op het verminderen van een enkelvoudig probleem;
 - een universele doelgroep hebben, niet alleen risicogroepen of kwetsbare jeugdigen en gezinnen;
 - de focus hebben op de omgeving van jeugdigen.
- en een analyse of prognose hebben gemaakt van de kosteneffectiviteit.

Dit document bevat een eerste inventarisatie van onderzoeken:

- die bij ons bekend waren uit het essay *Opgroeien doe je samen* en een daaropvolgende sneeuwbalmethode;
- die we in een zoektocht via de Universiteitsbibliotheek en openbare zoekmachines hebben verzameld;
- die ons door collega's werden aangeraden.

Ken je nog meer nog relevante studies? Stuur dan een mail naar t.tuenter@nji.nl.

Kritische noten vooraf

Economische evaluaties helpen om een goed afgewogen beleidsbeslissing te nemen omdat ze laten zien welke mogelijke kosten en baten daarmee gemoeid kunnen zijn. Vaak wordt in kosteneffectiviteitsonderzoek een nieuwe interventie of een beleidsvoornemen vergeleken met de situatie zoals die nu is, dan wel met een alternatieve interventie of met alternatief beleid. Als de onderzochte interventie effectiever en goedkoper is, of juist minder effectief en duurder, is de

keuze makkelijk gemaakt. Maar het komt ook voor dat een interventie wel effectiever is, maar tegelijkertijd ook duurder. Of goedkoper, maar ook minder effectief. Dan is een zorgvuldige afweging nodig van wat je de extra effectiviteit in geld waard vindt. Kijk hier voor meer informatie over de verschillende manieren van kosteneffectiviteitsonderzoek: [Kosteneffectiviteit | Nji](#).

Veel van de waarde van de pedagogische basis is moeilijk om te zetten in kosten en financiële baten. Wat zijn extra contacten waard? Wat is het plezier van kinderen, jongeren en ouders waard? En hoe meet je de waarde van effecten op de lange termijn? Dit betekent dat kosteneffectiviteitsstudies alleen niet een sterke onderbouwing van beleid kunnen bieden. Voor het in kaart brengen van de sociale basis zijn andere manieren nodig. Meer informatie hierover vind je hier: [Cijfers en de sociale basis | Movisie](#).

In onderstaande studies wordt de kosteneffectiviteit op verschillende manieren in beeld gebracht. Voor de leesbaarheid hebben we geen onderscheid gemaakt naar type onderzoek. We volgen de conclusies van de onderzoekers die de studies hebben uitgevoerd. Niet alleen de kosten zijn moeilijk in onderzoek vast te leggen. Het kan ook ingewikkeld zijn om van een interventie die gericht is op de pedagogische basis precies te omschrijven hoe het effect verschilt van de situatie zoals die was. Verschillende onderzoekers gaan hier anders mee om. We hebben de kwaliteit van de studies niet als selectiecriteria gebruikt. Daarom varieert de bewijskracht van verschillende studies.

Veel van de studies zijn in het buitenland gedaan. Dit betekent niet dat de uitkomsten één op één overdraagbaar zijn naar Nederland. Hetzelfde geldt voor sommige Nederlandse voorbeelden die je ook niet automatisch kunt overnemen in een andere omgeving. Desalniettemin hopen we dat onderstaande onderzoeken voldoende laten zien dat het én beter én goedkoper kan zijn om te investeren in een sterke pedagogische basis. Dit is nuttige kennis voor beleidsmakers, zowel bij gemeenten als elders in het jeugdveld.

2 De effecten van investeringen in de pedagogische basis

Op basis van het beschikbare onderzoek kunnen we een aantal conclusies trekken over de opbrengsten van investeringen in de pedagogische basis. Sommige conclusies daarover onderbouwen we met bevindingen uit een enkel onderzoek, andere met de uitkomsten van meerdere studies.

Sterke wijken dragen bij aan de ontwikkeling van kinderen en jongeren

De kosteneffectiviteitsstudie naar het project *Moving to opportunity* in de Verenigde Staten (Chetty, Hendren & Katz, 2016)⁷ is waarschijnlijk de studie die het meest de gehele pedagogische basis onderzoekt. Midden jaren negentig bood dit project een gerandomiseerde selectie van 4.600 gezinnen uit wijken met veel armoede de kans om relatief goedkoop te verhuizen naar een wijk met weinig armoede. Vervolgens werden de maatschappelijke opbrengsten van de verhuizing naast de kosten gezet, met een simpele kosten- en batenanalyse.

Voor jonge kinderen had de verhuizing een sterk positief effect. Deze kinderen verdienden als twintiger gemiddeld 31 procent meer dan de kinderen die in de 'arme' wijk waren blijven wonen. De verhuisde kinderen spijbelden ook minder in het voortgezet onderwijs en werden minder vaak alleenstaand ouder. Als kinderen verhuisden na hun dertiende jaar was het effect minder groot. Mede door de hogere belastinginkomsten die de verhuisde kinderen genereren, blijkt het project kosteneffectief. Verwacht wordt dat de levenslange belastingopbrengst per verhuisd kind 11.200 dollar meer is dan per niet-verhuisd kind. In 2012 lagen de gemiddelde kosten van het project per gezin op 3.783 dollar. Een beperking van deze studie is dat er bij de opbrengsten alleen gekeken wordt naar opbrengsten op gebied van inkomen. Hierin wordt de waardering van andere thema's, zoals mentale gezondheid, niet meegenomen.

Ouders ondersteunen bij het opvoeden heeft een positief effect op de ontwikkeling

Onderzoek naar de kosteneffectiviteit van universele interventies gericht op ouders laat gemengde resultaten zien. Vooral studies die ook resultaten op de lange termijn en een breed spectrum aan resultaten meenemen, laten kosteneffectiviteit zien. Veel interventies hadden een positief effect op de gezondheid, het sociaal kapitaal en het economisch kapitaal. Samen waren deze effecten kosteneffectief.

⁷ Chetty, Raj, Nathaniel Hendren, and Lawrence F. Katz (2016). "The Effects of Exposure to Better Neighborhoods on Children: New Evidence from the Moving to Opportunity Experiment." *American Economic Review*, 106 (4): 855-902.

Sampaio et al. (2022)⁸ vonden dat interventies gericht op ouders kosteneffectief waren, voornamelijk omdat ze externaliserende en internaliserende gedragsproblemen verminderen. De 44 studies die ze in hun onderzoek meenamen, lieten zien dat gezinsinterventies in de meeste gevallen waar voor hun geld leveren. Ouderinterventies gericht op het voorkomen van kindermishandeling waren vooral kosteneffectief op de lange termijn. Interventies gericht op het voorkomen van obesitas en autisme waren vaak niet kosteneffectief.

Een omvangrijke meta-analyse van de London school of Economics (2007)⁹ keek naar de kosteneffectiviteit van een breed scala van gezinsinterventies waaronder programma's waarin ouders aan werk geholpen werden. Die gezinsinterventies zorgden inderdaad voor een daling van het aantal gezinnen waarin niemand een baan had. Dat is kosteneffectief. Ook leverde het aanwijzingen op voor de positieve effecten van gezinsinterventies op de kinderen in het gezin. De Londense onderzoekers keken ook naar de kosteneffectiviteit van ouderschapsprogramma's gericht op opvoedvaardigheden. Onderzoeken naar die programma's laten over het algemeen weinig tot geen effecten zien. De onderzoekers geven aan dat het nuttig kan zijn om de effecten ervan meer op de lange termijn in beeld te brengen. Omdat de kosten van deze programma's laag zijn, maar de kosten van bijvoorbeeld crimineel gedrag heel hoog, zijn programma's al gauw kosteneffectief. Volgens de onderzoekers is het belangrijk dat de ouderschapsprogramma's samenhangen met de bredere context waarin kinderen opgroeien en naar school gaan.

Twee van de gezinsprogramma's die genoemd worden in de meta-analyse van de London school of Economics richten zich nadrukkelijk op alle kinderen. Ten eerste is dat het **HIPPY programma**, waarin kinderen worden voorbereid op de overgang naar de basisschool. Het programma besteedt zowel aandacht aan de relatie tussen ouder en kind als aan cognitieve ondersteuning. Het programma bestaat uit huisbezoeken van professionals en groepsbijeenkomsten. Daarnaast ontvangen ouders activiteiten en materiaal om met hun kinderen bezig te zijn. Iedere ouder kan vrijwillig deelnemen aan het programma. Kinderen uit gezinnen die deelnemen aan het programma blijken op school beter te presteren. Ook komt in deze gezinnen minder kindermishandeling, criminaliteit en middelengebruik voor. De onderzoekers schatten dat de gemiddelde opbrengst per kind 3.313 dollar is, terwijl het traject gemiddeld 1.837 dollar per gezin kostte.

Het tweede voorbeeld is **Parents as Teachers (PAT)**, waarin ouders van kinderen tot 5 jaar ondersteuning kunnen krijgen bij het opvoeden van hun kind door gesprekken met professionals en interactie met andere ouders. Daarnaast werd er gewerkt aan het versterken van het netwerk van gezinnen voor informele en formele steun. Het programma levert volgens de onderzoekers per geïnvesteerde dollar 1,23 dollar op.

⁸ Sampaio, F., Nystrand, C., Feldman, I. et al. Evidence for investing in parenting interventions aiming to improve child health: a systematic review of economic evaluations. *Eur. Child Adolesc. Psychiatry* (2022). <https://doi.org/10.1007/s00787-022-01969-w>

⁹ Great Britain. Department for Children, S. and Families., & London Economics (Organization) (2007). *Cost benefit analysis of interventions with parents*. Dept. for Children, Schools and Families

Een universeel opvoedingsprogramma in Zweden is **All Children in Focus (ABC)**. Dit programma is in 2015 onderzocht op kosteneffectiviteit (Ulfsdotter, Lindberg & Månsdotter, 2015)¹⁰. ABC is een programma om de opvoedcompetenties van ouders met kinderen tussen 3 en 12 jaar te versterken. Het bestaat uit vier groepssessies met een begeleider en kennismateriaal. Het programma blijkt effectief in het versterken van de zelfredzaamheid van ouders en van de gezondheid en ontwikkeling van kinderen. De onderzoekers gebruikten de kwaliteit van leven van de kinderen en jongeren als uitkomstmaat. Die kwaliteit nam toe. Omdat de berekening daarvan een bepaalde onzekerheid meebrengt, net als geldt voor het omrekenen van deze toename naar een geldbedrag, concluderen de onderzoekers dat het programma een kans van 51 procent heeft om kosteneffectief te zijn.

Een goed onderzocht programma dat ook in Nederland gebruikt wordt, is **Positief Opvoeden van Triple P**. Triple P ondersteunt bij ouderschap en opvoeding van kinderen en tieners¹¹. Het geeft ouders eenvoudige en praktische opvoedstrategieën die ze kunnen aanpassen aan hun eigen waarden, overtuigingen en behoeften. De programma's van Triple P kunnen emotionele problemen, gedragsproblemen en mentale problemen bij kinderen en tieners voorkomen en verminderen¹². Ook kunnen ze kindermishandeling en uithuisplaatsing voorkomen^{13 14 15}. Onderzoeken naar de universele inzet van Triple P laten zien dat kinderen en ouders al verbeteringen merken als ze relatief kort deelnemen aan het programma.

Internationale kosteneffectstudies naar zowel losse onderdelen van het programma als naar de invoering van alle vijf niveaus van het Triple P-systeem in de gemeente wijzen uit dat de methode kosteneffectief is. Zo berekent de Access Economics Organisatie van de Australische overheid dat de kosten-baten ratio 13,83 is. Dat wil zeggen dat de opbrengst van het inzetten van Triple P maar liefst 1283 procent van de investering is. Elke dollar of euro komt dus 1283 keer terug¹⁶. De Washington State Institute of Public Policy kwam uit op een kosten-baten ratio van 7,78 Amerikaanse dollar¹⁷.

¹⁰ Ulfsdotter M, Lindberg L, Månsdotter A (2015). A Cost-Effectiveness Analysis of the Swedish Universal Parenting Program All Children in Focus. PLOS ONE 10(12): e0145201. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0145201>

¹¹ [Triple P Evidence-base \(uq.edu.au\)](http://triplep.evidence-base.uq.edu.au) selecteer tabblad 'research overview'

¹² Lindsay, G., & Strand, S. (2013). Evaluation of the national roll-out of parenting programmes across England: The parenting early intervention programme (PEIP). BioMed Central, 13, 972.

¹³ Prinz, R.J., Sanders, M.R., Shapiro, C.J., Whitaker, D.J., & Lutzker, J.R. (2009). Population-based prevention of child maltreatment: The US Triple P System Population

¹⁴ Prinz, R.J., Sanders, M.R., Shapiro, C.J., Whitaker, D.J., & Lutzker, J.R. (2016). Addendum to "Population-based prevention of child maltreatment: The US Triple P System Population Trial". Prevention Science, 17, 1-7.

¹⁵ Prinz, R. J. (2017). Assessing child maltreatment prevention via administrative data systems: A case example of reproducibility. Child Abuse & Neglect, 64, 13-18

¹⁶ Access Economics Pty Limited (2010). Positive family functioning

¹⁷ Washington State Institute for Public Policy (2019, June 2020). Triple P—Positive Parenting Program (System) -Public Health & Prevention: Population-level policies. <http://www.wsipp.wa.gov/BenefitCost/Program/79>

Investeren in een breed schoolaanbod helpt kinderen vooruit

Investeren in verbetering van het schoolklimaat levert vaak meer op dan het kost. Denk hierbij bijvoorbeeld aan schoolprogramma's die investeren in gezonde leefstijl of ontwikkelkansen van leerlingen.

Oosterhoff et al (2020)¹⁸ bekeken de kosteneffectiviteit van het programma **Gezonde Basisschool van de Toekomst**. Dit programma bestaat uit een gezonde lunch op school en een gestructureerd aanbod van fysieke activiteiten. Na twee jaar werden de kosten en effecten van het programma bekeken. Het programma levert geld op omdat kinderen die eraan deelnemen minder vaak ziek zijn. Ze gebruiken dus minder zorg en verzuimen minder op school. De effecten nemen af naarmate de kinderen ouder worden. In vervolgonderzoek wordt bekeken hoe lang het duurt totdat het effect van het programma helemaal is uitgedoofd. Als dat snel is, of als effecten alleen blijven bestaan in de groep kinderen die opgroeit in een gezin met een hoge sociaaleconomische status, is het programma minder kosteneffectief dan wanneer de effecten langer doorwerken. Op basis van het huidige onderzoek, dat twee jaar doorliep, concluderen de onderzoekers dat het programma ongeveer evenveel oplevert als dat het kost.

Het inzetten van de **Brede Schoolaanpak** op basisscholen en middelbare scholen in Nederland blijkt op de lange termijn kosteneffectief¹⁹. De Brede School is een programma waarin verschillende voorzieningen voor kinderen en jongeren samenwerken in de onderwijsomgeving. De onderwijsinstelling werkt hiervoor samen met andere partners buiten het onderwijs, zoals de kinderopvang, zorg- en welzijnsinstellingen, organisaties voor sport en cultuur, en jongerenwerk. Berenschot, Oberon en Atlas voor gemeenten hebben in 2007 een maatschappelijke kosten-batenanalyse van de Brede Schoolaanpak uitgevoerd. Op basis van bestaande literatuur en interviews met experts en schoolleiders maakten de onderzoekers een grove inschatting van de opbrengsten van de Brede Schoolaanpak. Het gaat bijvoorbeeld om opbrengsten doordat ouders van deze kinderen meer kunnen werken omdat kinderen de hele dag op school kunnen zijn. Daardoor kunnen die ouders waarschijnlijk sneller promotie maken. Maar het gaat ook om opbrengsten als minder verzuim van de kinderen en minder criminaliteit en overlast door jongeren. Ook verwachten de onderzoekers dat de kinderen vanuit een brede school doorstromen naar een hoger onderwijstype en daardoor als volwassene meer gaan verdienen. Volgens het onderzoek is de Brede Schoolaanpak kosteneffectief, vooral op kleine scholen voor voortgezet onderwijs in achterstandswijken. Ze schatten dat de aanpak daar in veertig jaar 6 miljoen euro kan opleveren.

Hoe eerder het investeren in kinderen begint, hoe meer het oplevert

Ook voor kinderen die nog niet naar school gaan, kan investeren in de pedagogische basis werken. Sterker nog, Heckman et al (2006)²⁰ berekenden dat juist investeren in kinderen in deze levensfase

¹⁸ Oosterhoff, M., Over, E. A., van Giessen, A., Hoogenveen, R. T., Bosma, H., van Schayck, O. C., & Joore, M. A. (2020). Lifetime cost-effectiveness and equity impacts of the Healthy Primary School of the Future initiative. *BMC public health*, 20(1), 1-15.

¹⁹ Blaay, N. de, J. van Leijenhorst, Z. El Khetabi, M. van der Grinten, G. Marlet en V. Larsen (2007). Maatschappelijke kosten-batenanalyse Brede School, 33410.

²⁰ Heckman, J. J. (2006). Skill formation and the economics of investing in disadvantaged children. *Science*, 312 (5782), 1900-1902. doi:10.1126/ science.1128898

het meeste oplevert, bijvoorbeeld door het aanbieden van universele voorschoolse programma's. Duncan en Magnuson (2013)²¹ verzamelden meerdere studies die de kosteneffectiviteit van voorschoolse programma's berekenden. Hieruit blijkt dat voorschoolse educatie economisch rendabel is omdat het al vroeg de cognitieve en sociaal-emotionele vaardigheden van kinderen vergroot en ze eerder schoolrijp zijn. Een aantal van de besproken studies laat ook zien dat kinderen later meer gaan verdienen en minder vaak criminele activiteiten plegen. Duncan en Magnuson wijzen er op dat het voor kosteneffectiviteitsstudies onder jonge kinderen erg belangrijk is om de langetermijneffecten mee te nemen.

Ook Duin et al. (2019)²² voerden een literatuuronderzoek uit naar het effect op kinderen van voorschoolse programma's gericht op taal, cijfers en spelbevordering. Zij vonden verschillende voorbeelden van voorschoolse programma's die kosteneffectief blijken. Dit effect is groter als het programma begint als kinderen nog geen 3 jaar zijn, het programma een lange looptijd heeft, een hogere intensiteit - meer dagdelen - heeft, en als kinderen uit maatschappelijke achterstandssituaties deelnemen. Verder is het belangrijk dat het aanbod kwalitatief goed is. De onderzoekers geven aan dat vooral integrale programma's leiden tot betere uitkomsten voor kinderen en ouders. Daarbij is het van belang dat er samengewerkt wordt in een hecht netwerk op basis van vertrouwen en een gezamenlijke visie. Bovendien helpt het als er bottom-up gewerkt wordt aan gedeelde waarden en collectieve doelen onder sterk inhoudelijk leiderschap.

In Engeland wordt een vergelijking gemaakt tussen kinderen die thuisblijven tot ze op hun vijfde naar het basisonderwijs gaan en kinderen die vanaf hun derde deelnemen aan voorschoolse opvang en educatie. Cattan, Crawford & Dearden (2014)²³ berekenen dat kinderen die een voorschools programma hebben doorlopen, een grotere kans hebben op een hoger inkomen op latere leeftijd. Ze stellen dat de kosten van het voorschoolse programma drie keer worden terugverdiend doordat het de kinderen op latere leeftijd meer belasting zullen betalen en minder afhankelijk worden van zorg en uitkeringen.

Kinderopvang wordt vaak vooral gezien als middel om de arbeidsparticipatie van ouders te bevorderen. Uit onderzoek²⁴ blijkt dat kinderopvang ook positieve effecten heeft op de ontwikkeling van kinderen. Sommige effecten werken door tot het kind 18 jaar oud is. Een maatschappelijke kosten- en batenanalyse (MKBA) naar de waarde van kinderopvang laat zien dat het verbeteren van de kwaliteit van kinderopvang bijdraagt aan een hoger opleidingsniveau van kinderen en daarmee aan de totale welvaart.

Investeren in vrije tijdsbesteding voor kinderen loont

Naschoolse programma's bieden georganiseerde activiteiten voor kinderen en jongeren in de vrije tijd. In Nederland is de economische waarde van naschoolse programma's nog niet veel onderzocht.

²¹ Duncan, G. J., & Magnuson, K. (2013). Investing in preschool programs. *Journal of economic perspectives*, 27(2), 109-32.

²² Duin, A., Doornenbal, J., Slot, P., & Leseman, P. (2019). Investeren in kinderen van 0-12 jaar: bevindingen uit de wetenschap. PACT/Kinderopvangfonds.

²³ S., Cattan, C., Crawford and L., Dearden (2014). The economic effects of pre-school education and quality. London: IFS. Available at: <https://ifs.org.uk/publications/economic-effects-pre-school-education-and-quality> (accessed: 19 March 2023).

²⁴ [Kinderopvang heeft positief effect op ontwikkeling kinderen - ZonMw Digitale Publicaties](#)

In het buitenland zijn wel verschillende studies gedaan die laten zien dat naschoolse programma's veel kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van kinderen en jongeren. Op basis van verschillende kosteneffectiviteitsonderzoeken concludeerde de Afterschool Alliance (2005)²⁵ in de Verenigde Staten dat het inzetten van naschoolse programma's geld bespaart doordat het een preventieve werking heeft op jeugdcriminaliteit, tienerzwangerschap, drugsgebruik en schooluitval.

Brown et al (2002)²⁶ onderzochten de effecten van de **After School Education and Safety Program-Act** die in 2002 in de Amerikaanse staat Californië werd doorgevoerd. Met deze wetsinvoering betaalt de staat Californië 5 dollar per kind per dag voor naschoolse activiteiten. Daarmee krijgt ieder kind de mogelijkheid om mee te doen aan naschoolse programma's. Daarnaast worden scholen ondersteund bij het organiseren van naschoolse activiteiten. De onderzoekers berekenen dat het programma na aftrek van de kosten tussen de 79 en 119 duizend dollar per programma oplevert door lagere kosten op jeugdzorg, schooluitval, criminaliteit en welzijnswerk.

In Nederland heeft Ecorys²⁷ een onderzoek uitgevoerd naar de maatschappelijke waarde van sporten en bewegen door kinderen en jongeren. Dit onderzoek laat zien dat er meerdere positieve maatschappelijke uitkomsten zijn: lagere zorgkosten, hogere kwaliteit van leven, een hogere levensverwachting, minder ziekteverzuim, een hogere arbeidsproductiviteit, minder criminaliteit, meer sociaal kapitaal, hogere leerprestaties, minder schooluitval en meer plezier. De onderzoekers schatten dat de maatschappelijke waarde voor een 5- tot 24-jarige uitkomt op een bedrag tussen de 37.000 en de 74.000 euro per persoon. Daarbij moet wel vermeld worden dat positieve effecten zoals plezier en sociaal kapitaal niet in geld konden worden omgerekend en dus niet zijn meegerekend bij het vaststellen van de baten. Ook zijn de kosten van sport in deze studie niet afgetrokken van de opbrengsten.

Ecorys heeft in een andere studie²⁸ de maatschappelijke waarde van speeltuinen onderzocht. De onderzoekers berekenen dat speeltuinen in Nederland naar schatting 25 miljoen euro per jaar kosten. Tegelijkertijd schatten ze dat de baten ongeveer 52 miljoen euro per jaar zijn. Een groot deel van deze baten zijn het gevolg van een betere gezondheid. Andere positieve effecten zijn de verminderde kans op ongelukken, betere schoolprestaties, minder sociale problematiek, een sterker sociaal netwerk voor ouders en ruimte voor activiteiten. Effecten zoals minder stress bij ouders, minder overlast en een vergrote sociale cohesie zijn niet meegenomen in de positieve baten omdat deze moeilijk in geld uit te drukken zijn.

Bovenstaande studie is opgenomen in een breed onderzoek²⁹ naar de maatschappelijke waarde van vrijwillig jeugdwerk in Nederland. Dit onderzoek keek naar de activiteiten van vrijwilligersorganisaties gericht op kinderen tot 12 jaar en jongeren van 12 tot 18 jaar. Het gaat om

²⁵ [ERIC - ED498165 - Afterschool Programs: A Wise Public Investment. Afterschool Alert. Issue Brief No.22, Afterschool Alliance, 2005-Nov](#)

²⁶ Brown et. al, The Costs and Benefits of After School Programs: The Estimated Effects of the After School Education and Safety Program Act of 2002, The Rose Institute of Claremont-McKenna College, September 2002.

²⁷ Ecorys (2021). De sociaaleconomische waarde van sporten en bewegen.

²⁸ Ecorys (2020). MKBA Speeltuinen: Een onderzoek naar de kosten en baten van speeltuinen in Nederland.

²⁹ Ecorys (2023). De maatschappelijke waarde van vrijwillig jeugdwerk in Nederland.

activiteiten die gericht zijn op ontmoeting, plezier, creativiteit, natuurbeleving, zingeving, sport en spel. Vrijwillige organisaties bereiken jaarlijks meer dan twee miljoen kinderen en jongeren. De onderzoekers berekenen dat de maatschappelijke waarde van de effecten uit vrijwillig jeugdwerk uitkomen op 140 miljoen euro per jaar. Jeugdwerk heeft effect op kinderen en jongeren, op hun ouders en op de vrijwilligers. Voor kinderen en jongeren leidt het tot een betere mentale gezondheid, meer welbevinden, een betere fysieke gezondheid, betere schoolprestaties, minder criminaliteit en een betere positie op de arbeidsmarkt. Voor de vrijwilligers leidt het tot mogelijkheden om hun organisatorische en didactische vaardigheden te ontwikkelen. Voor ouders betekent het meer ruimte en tijd voor andere werkzaamheden.

Jongerenwerk en sociaal werk verhogen de sociale cohesie en verlagen kosten voor duurdere ondersteuning

Participe advies voerde in 2017 op verzoek van VWS een maatschappelijke businesscase uit naar jongerenwerk³⁰. De conclusie daaruit is dat jongerenwerk de sociale cohesie in de wijk vergroot en een belangrijke bijdrage levert aan het beheersen van kosten voor zorg en welzijn. Dat komt doordat jongerenwerk soms voorkomt dat zorg nodig is of een mogelijkheid biedt om zorg af te schalen. Bovendien versterkt het combineren van jongerenwerk met zorg de effecten van hulpverlening. De onderzoekers schatten het besparingspotentieel van jongerenwerk voor jongeren die gebruik maken van lichte hulpverlening of zorg op 45 miljoen euro voor heel Nederland.

SEOR Erasmus School of Economics voerde in 2020³¹ een meta-analyse uit naar businesscases over sociaal werk. De onderzoeken die zij hebben meegenomen in de analyse richten zich dus niet alleen op jongerenwerk. In deze onderzoeken wordt steeds geconcludeerd dat sociaal werk maatschappelijk en economisch rendement oplevert.

Mentorprogramma's in het onderwijs leveren kinderen en jongeren meer op dan ze kosten

Interventies die gebruikmaken van mentoren voor kinderen en jongeren laten veelbelovende resultaten zien. Mentorprogramma's zijn programma's waarin kinderen en jongeren gekoppeld worden aan een oudere mentor die hen helpt. Een voorbeeld hiervan in Nederland is het programma **School's cool**³². Leerlingen die moeite hebben op school worden dan geholpen door een oudere mentor. Een indicatieve MKBA³³ liet zien dat deze aanpak meer maatschappelijke baten oplevert dan kosten. De effecten zijn dat er minder schooluitval is en dat kinderen en jongeren zich beter kunnen ontwikkelen. Dat leidt vervolgens tot bredere maatschappelijke effecten zoals een betere gezondheid en meer inkomen. Een meta-studie³⁴ laat hetzelfde effect zien. De effecten van

³⁰ [De mBC jongerenwerk voor gemeenten \(nji.nl\)](https://www.nji.nl/onderzoek/2017/01/18/de-mbc-jongerenwerk-voor-gemeenten)

³¹ SEOR, December 2020, Meta-analyse Businesscases Sociaal Werk. ([S1368-Meta-analyse-businesscases-sociaal-werk.pdf](https://www.seor.nl/onderzoek/2020/12/01/meta-analyse-businesscases-sociaal-werk) (seor.nl))

³² [School's cool Nederland - Thuismentor voor leerlingen die het nodig hebben \(schoolscool.nl\)](https://www.schoolscool.nl/)

³³ LPBL (2014). School's Cool: Thuismentor voor brugklasser.

³⁴ Aos, S., Lieb, R., Mayfield, J., Miller, M., & Pennucci, A. (2004). Benefits and costs of prevention and early intervention programs for youth.

een mentorprogramma zijn vaak klein, maar liggen wel op verschillende levensdomeinen.
Daarnaast zijn de kosten van deze mentorprogramma's laag, wat ze sneller kosteneffectief maakt.

3 Conclusies over de waarde van de pedagogische basis

Het versterken van de pedagogische basis is goed voor de ontwikkeling van kinderen, jongeren en ouders en daarom een veelbelovend onderdeel van het jeugdbeleid. Deze rapportage levert daarvoor voldoende aanwijzingen op. Daarnaast laat het onderzoek zien dat de opbrengsten van dit beleid vaak groter zijn dan de kosten ervan.

Beschermende en versterkende factoren

De studies die in deze rapportage zijn besproken, verschillen enorm in hun reikwijdte en in de gebruikte methodologie. Desondanks komt er een eenduidig beeld uit naar voren over de effecten van de volgende beschermende en versterkende factoren:

- Sterke wijken dragen bij aan de ontwikkeling van kinderen en jongeren.
- Ouders ondersteunen bij het opvoeden heeft een positief effect op de ontwikkeling.
- Investeren in een breed schoolaanbod helpt kinderen vooruit.
- Investeren in vrije tijdsbesteding voor kinderen loont.
- Jongerenwerk en sociaal werk verhogen de sociale cohesie en verlagen kosten voor duurdere ondersteuning.
- Mentorprogramma's in het onderwijs leveren kinderen en jongeren meer op dan ze kosten.

We verwachten dat samenhangende en duurzame investeringen in de pedagogische basis meer effect hebben dan losse initiatieven. Deze verwachting is lastig te onderbouwen omdat onderzoek naar het versterken van de hele pedagogische basis moeilijk uit te voeren is en daardoor minder beschikbaar. Niettemin zijn er voldoende aanwijzingen dat investeringen in de pedagogische basis financieel te rechtvaardigen zijn.

Een investering in de pedagogische basis levert winst op in veel onderdelen van het leven van kinderen en jongeren

De onderdelen van de leefwereld van het kind en de jongere zijn onderling verweven. Dreigingen voor de ontwikkeling van kinderen en jongeren zoals stress, het ontbreken van een vangnet of armoede, hebben vaak invloed op verschillende onderdelen van de leefwereld van kinderen. Hetzelfde geldt voor de beschermende factoren voor de ontwikkeling zoals de interactie met de ouders en een sterke leefomgeving. Door universeel te investeren in deze basis worden kleine positieve effecten bereikt op verschillende onderdelen van het leven van het kind, de jongere en de ouders. Bijvoorbeeld, ouders ondersteunen bij het opvoeden met opvoedprogramma's leidt tot minder stress thuis en betere sociaal-emotionele vaardigheden. Dat heeft weer effect op andere onderdelen zoals minder kindermishandeling, betere schoolprestaties en een groter sociaal

kapitaal. Als we naar deze effecten afzonderlijk kijken, zijn ze niet altijd kosteneffectief³⁵. Maar bij elkaar opgeteld is het resultaat van deze effecten vaak wel positief.

Een investering in de pedagogische basis heeft duurzame waarde gedurende het leven van het kind en jongere

In de jongere levensjaren wordt vaak een fundament gelegd voor het leven. Het is een vruchtbare periode voor de ontwikkeling van het kind. Vaak zijn de afzonderlijke effecten van investeringen in die ontwikkeling in eerste instantie niet heel groot, maar bij elkaar kunnen ze wel degelijk impact hebben. Dat komt ook doordat ze zichzelf en elkaar over tijd versterken. Zo lieten de studies naar voorschoolse educatie zien dat vaardigheden die op vroege leeftijd zijn aangeleerd een leven lang kunnen bijdragen aan positieve effecten, bijvoorbeeld op schoolprestaties. Bovendien zijn interventies in de pedagogische basis vaak laagdrempelig in te zetten, zonder hoge kosten. Investeren in de pedagogische basis is vaak goedkoper dan wachten tot het probleem zich aandient en ingrijpen meer moeite en geld kost. Kortom, investeringen in de pedagogische basis verdienen zich dus terug, op de lange termijn en op verschillende levensdomeinen.

Onderzoek naar het versterken van de hele pedagogische basis is moeilijk uit te voeren en daardoor minder beschikbaar

Voor sommige relevante onderdelen van de pedagogische basis is het ons niet gelukt om kosteneffectiviteitsonderzoek te vinden. Dan gaat het vooral over het opbouwen van gemeenschappen en de waarde daarvan. Sommige studies onderzochten bredere programma's, zoals sterke wijken en een breed schoolaanbod. De conclusies van die studies waren veelbelovend, bijvoorbeeld het brede initiatief in Amerika om gezinnen te laten verhuizen naar een 'sterkere' wijk. Dat pleit voor het breed inzetten op meerdere factoren in plaats van het eenmalig investeren in enkelvoudige onderdelen van de pedagogische basis. Mogelijk gaat het daarbij ook op factoren die niet in deze rapportage aan de orde komen.

Niet alles van waarde is meetbaar en in geld uit te drukken

In een kosteneffectiviteitsstudie worden zowel de interventie als de opbrengsten ervan omgerekend naar geld. Zo kunnen ze met elkaar vergeleken worden. Voor sommige effecten zoals belastinginkomsten of lagere zorgkosten is dat eenvoudig. Andere effecten, zoals plezier, geluk en vertrouwen in de toekomst zijn veel moeilijker uit te drukken in geld. In de onderzoeken over de kosteneffectiviteit van sport en speeltuinen is plezier bijvoorbeeld een opbrengst. Iedereen hecht er waarde aan dat kinderen, jongeren en ouders en anderen plezier ervaren in hun leven. Het lukt de onderzoekers echter niet om de waarde van dit plezier uit te drukken in geld. Dit kan er toe leiden dat deze uitkomsten onvoldoende worden meegenomen in de besluitvoering, terwijl ze wel belangrijk zijn. Dit gegeven vraagt om een ander soort effectonderzoek, zie ook [Cijfers en de sociale basis](#). En waar waarde wordt vernaauwd tot financiële opbrengsten, is een gesprek nodig over effecten die niet in geld zijn uit te drukken. Ook die moeten hun plek hebben in de besluitvorming.

³⁵ Niet altijd, maar in veel gevallen ook wel. Zie het onderzoek naar Triple P en kindermishandeling.

Er zijn voldoende aanwijzingen om investeringen in de pedagogische basis ook financieel te rechtvaardigen

Ons onderzoek laat zien dat er voldoende aanwijzingen zijn dat investeren in de pedagogische basis op de lange termijn loont. Dat betekent dat we er vandaag mee aan de slag kunnen gaan. Daarnaast is ook onderzoek nodig naar meer elementen van de pedagogische basis en naar brede aanpakken en programma's zoals wijkgericht werken, opgroeien in een kansrijke omgeving en *Child Friendly Cities*. Dat onderzoek kan heel goed parallel oplopen aan de uitvoering. Terwijl we samen bezig zijn om de pedagogische basis steeds verder te versterken, leren we steeds meer over wat werkt en of ook dat op de lange termijn loont.

Wil je als beleidsprofessional aan de slag met het samenhangend, duurzaam en waardegedreven investeren in de pedagogische basis? Gebruik dan de [Wegwijzer gemeenten: bouwen aan een pedagogische basis](#). Hierin staat beschreven hoe je als beleidsmaker kunt helpen het versterken van de pedagogische basis in de praktijk vorm te geven.

Het Nederlands Jeugdinstituut is een onafhankelijk en betrokken kenniscentrum dat actuele kennis over jeugd, vakmanschap en de organisatie van het jeugdveld verzamelt, verrijkt, duidt en deelt.

© 2023 Nederlands Jeugdinstituut

Alle informatie uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden. Graag de bron vermelden.

Meer informatie: [Pedagogische basis | Nederlands Jeugdinstituut \(nji.nl\)](#).

Daar vindt u ook de contactgegevens van medewerkers waarbij u met uw vragen terecht kunt.

Redactie: Nederlands Jeugdinstituut, Marjolein Oomen, Jolanda Keesom